

K R O N I K A N A U K O W A

Profesor Marian Nunberg (1896-1986)

Po kilkutygodniowej chorobie zmarł w styczniu roku 1986 Doktor honoris causa Marian Nunberg, profesor zwyczajny entomologii leśnej i ochrony lasu Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, członek rzeczywisty Polskiej Akademii Nauk, od roku 1922 członek Polskiego Towarzystwa Entomologicznego i wieloletni członek Polskiego Towarzystwa Leśnego.

Urodził się 8 września 1896 r. we Lwowie, syn Henryka i Marty z Bergów*. Tamże uczęszczał do szkoły powszechnej i gimnazjum. W roku 1915 został zmobilizowany i wcielony do armii austriackiej, a w latach 1919-1921 pełnił funkcję oficera kwatermistrzostwa Wojska Polskiego, najpierw we Lwowie, później w Grodnie. W czasie służby wojskowej zdał jako eksternista w roku 1920 egzamin maturalny we Lwowie. W latach gimnazjalnych pod wpływem przyrodników lwowskich, głównie Mariana i Jarosława Łomnickich, kolekcjonował chrząszcze i zachował tę pasję w czasach studenckich.

Studia na Wydziale Rolniczo-Lasowym Politechniki Lwowskiej rozpoczął w roku 1921 i ukończył w roku 1925 z dyplomem inżyniera leśnika, po odbytej pod kierunkiem prof. Aleksandra Kozikowskiego specjalizacji w zakresie entomologii i ochrony lasu. Tamże w roku 1929 na podstawie rozprawy pt. „Morfologia narządów pyszczkowych larw i chrząszczy korników” (1928) uzyskał stopień doktora nauk technicznych, a w roku 1938 po otwarciu przewodu habilitacyjnego i przedstawieniu rozprawy pt. „O wpływie różnych czynników na występowanie i populację strzygonii choinówki (*Panolis flammea* Schiff. et Den.)” (1937) otrzymał stopień i tytuł naukowy docenta.

W styczniu 1926 r. objął stanowisko asystenta w pracowni zoologii i entomologii, prowadzonej wówczas przez prof. Kazimierza Simma, w Wyższej Szkole Gospodarstwa Wiej-

Fot. I. Profesor Marian Nunberg
(Warszawa 1981)

* Bliższe dane z życia i działalności Profesora Mariana Nunberga zawierają następujące opracowania: Autobiografia 1958 („Księga pamiątkowa SGGW 1906-1956”, Warszawa, t. I, s. 584-586, bibliogr. prac 1925-1956, fot.); „Bibliografia prac naukowych i dydaktycznych pracowników Wydziału Leśnego SGGW - AR w Warszawie w okresie 1945-1974” (Wyd. SGGW-AR, Warszawa 1976, ss. 69-71, 78, 159, 162, 187, 193, 205-206, 244-250, 255-256, 262-263); J. Kochman 1966 (Nauka Polska, 14, 4: 67-70, fot.); A. Szujecki 1970 i 1986 (Pol. Pismo Entomol., 40, 2: 399-402, 2 fot.; Sylwan, 130, 12: 59-65, fot.).

skiego w Cieszynie. Z dniem 1 października 1929 r. przeszedł do pracy jako wykładowca i zastępca kierownika w Państwowej Szkole dla Leśniczych w Cieszynie. W styczniu 1931 r. został przeniesiony do Zakładu Doświadczalnego Lasów Państwowych (późniejszego Instytutu Badawczego Leśnictwa) w Warszawie, gdzie objął kierownictwo Oddziału Ochrony Lasu. Na tym stanowisku w latach 1931–1949 (z przerwą w czasie okupacji) opracował i wprowadził do praktyki terenowej metody prognozowania oraz instrukcje zwalczania szkodliwych owadów leśnych; dokonał też pierwszej rejonizacji lasów Polski pod względem zdrowotności. Jednocześnie od roku 1936 do wybuchu drugiej wojny światowej prowadził wykłady zleczone oraz ćwiczenia z entomologii i ochrony lasu dla studentów Wydziału Leśnego SGGW w Warszawie.

Okres okupacji niemieckiej Marian Nunberg spędził początkowo w jednym z nadleśnictw w pobliżu Warszawy, a następnie pod Krakowem, gdzie przyjął obowiązki specjalisty ochrony lasu w Głównym Oddziale Leśnym Generalnego Gubernatorstwa.

Po wojnie objął kierownictwo Zakładu Ochrony Lasu i Entomologii w SGGW w Warszawie, w roku 1946 otrzymał tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego, a w roku 1956 tytuł naukowy profesora zwyczajnego. Był dwukrotnie dziekanem Wydziału Leśnego SGGW (1947–1948; 1956–1957) i prodziekanem (1951–1953). W roku 1957 został powołany na członka korespondenta, a w roku 1964 na członka rzeczywistego Polskiej Akademii Nauk. Wchodził w skład Prezydium PAN (1963–1965) i przez kilka lat był przewodniczącym Komitetu Nauk Leśnych przy Wydziale V Nauk Rolniczych i Leśnych PAN. Pełnił wiele innych funkcji społecznych. W roku 1966 przeszedł na emeryturę, a w roku 1969 została Mu nadana godność Doktora honoris causa Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego.

Profesor Marian Nunberg był autorem około 125 publikacji, w tym wielu opracowań naukowych o randze światowej. Jego wieloletni dorobek naukowy można ująć w trzech zasadniczych grupach: entomologii leśnej i ochrony lasu (uzyskany głównie w latach 1930–1949); systematyki, morfologii i bionomii chrząszczy z rodzin kornikowatych i wyrzynkowatych w zakresie ogólnoswiatowym (uzyskany w latach 1924–1929 i 1951–1975); faunistyki i opracowań taksonomicznych chrząszczy Polski również z innych rodzin (te zagadnienia przewijały się w różnych okresach pracy badawczej Profesora, a dominowały szczególnie przed rokiem 1924 i po roku 1975).

Wspólnie z Aleksandrem Kozikowskim opublikował swą pierwszą pracę naukową „Z biologii kornika *Phloeosinus thujae* Perris” (1925). Wkrótce ogłosił kilka dalszych doniesień o kornikach i obszerne studium „Rozsiedlenie geograficzne *Scolytoidea* na ziemiach Polski” (1929).

Do głównych osiągnięć naukowych spośród wielu w zakresie entomologii leśnej należy zaliczyć: opisanie zmian ilościowych i rozmieszczenia w Polsce chrabąszcza majowego (*Melolontha melolontha* L.) i chrabąszcza kasztanowca (*Melolontha hippocastani* Fabr.) (1936, 1951); omówienie wpływu różnych czynników na populacje strzygonii choinówki (*Panolis flammea* Schiff. et Den.) (1933, 1935, 1937) i powstanie gradacji zawisaka borowca (*Hyloicus pinastri* L.) (1938, 1939); wszechstronną analizę warunków księskowego wystąpienia osnuji gwiaździstej (*Acantholyda posticalis* Matsumura) na Śląsku (1946, 1948).

Na lata 1949–1966 przypada główna część osiągnięć naukowych Mariana Nunberga w zakresie systematyki i taksonomii kornikowatych (*Scolytidae*) i wyrzynkowatych (*Platypotidae*). W tym czasie oznacza i opracowuje dla wielu instytucji naukowych z Polski, Anglii, Australii, Belgii, Brazylii, Finlandii, Japonii, NRD, Nigerii, Portugalii, RFN, Turcji, Węgier i ZSRR ponad 18 tysięcy owadów należących do wymienionych rodzin.

Jego studia nad kornikami i wyrzynkami wniosły trwałą wkład do wiedzy światowej. Jako pierwszy zwrócił uwagę, że w podziale systematycznym – obok morfologii narządów gębowych chrząszczy – należy także uwzględnić budowę narządów gębowych larw oraz przedżołądka chrząszczy. Wykrył i opisał aparat dźwiękowy u kornika sześciopiętka (*Ips sexdentatus* Boern.) (1950), a u samicy drwalnika paskowanego (*Trypodendron lineatum* Ol.)

Fot. 2. Spotkanie z Rektorem SGGW z okazji nadania godności Doktora honoris causa Profesorowi Marianowi Nunbergowi w dniu 13 grudnia 1969 r. Na pierwszym planie stoją profesorowie: Zbigniew Muszyński (rektor), Józef Kochman, Eugeniusz Pijanowski i Marian Nunberg; z kolei piąty Alfred Wróblewski, dyrektor Departamentu Studiów Rolniczych i Leśnych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. (Fot. CAF)

specjalne gruczoły przedtułowiowe (1951), służące do przenoszenia zarodników symbiotycznych grzybów, którymi odżywiają się larwy. Opisał nowe dla wiedzy jednostki systematyczne (taksony) kornikowatych i wyrzownikowatych (w tym jedną podrodzinę, 8 rodzajów, 2 podrodzaje i 66 gatunków), dokonał wiele redeskrpcji oraz uporządkował synonimikę taksonów omawianych rodzin. Szczególnie rozległy jest wkład Mariana Nunberga do poznania rodzajów *Xyleborus* Eichhoff (1959, 1963, 1968), *Periommatus* Chapuis (1958, 1966, 1968, 1969, 1972) i *Platypus* Herbst (1953). Jest autorem doniesienia o kopalnym wyrzniku z rodzaju *Periommatus* Chapuis (1959) oraz autorem cennego opracowania „Korniki – *Scolytidae*, Wyrzniki – *Platypotidae*” w serii «Klucze do oznaczania owadów Polski», które ukazały się w dwu wydaniach (1954, 1984).

Wreszcie ostatni kierunek badań Mariana Nunberga przynosi przyczynki faunistyczne, gromadzące materiały do charakterystyki fizjograficznej kraju. Pozwoliły one również przygotować do druku dalsze opracowania z wymienionej serii «Klucze do oznaczania owadów Polski»: „Obumierniki – *Rhizophagidae*” (1967), „Łyszczynkowate – *Nitidulidae*” (1976) i „Grzybożerki – *Leiodidae*” (1986).

W twórczości autorskiej Mariana Nunberga poważny udział stanowią podręczniki i pomocnicze piśmiennictwo dydaktyczne. Obok poprzednio przytoczonych kluczy do oznaczania owadów Polski, należy wymienić dwa poradniki fachowe „Klucz do oznaczania ważniejszych

szkodliwych owadów leśnych” w dwu wydaniach (1935, 1951) i „Najważniejsze szkodliwe owady leśne” (1950), dalej obszerny podręcznik napisany wspólnie z Aleksandrem Haberem „Zologia dla leśników” (1956) oraz monumentalne dzieło „Uszkodzenia drzew i krzewów leśnych wywołane przez owady” (1964).

Przykłady piśmiennictwa dydaktycznego należy uzupełnić świetnie opracowanymi małymi monografiami groźnych owadów leśnych, jak „Chrabąszcz i jego zwalczanie” (1934, 1946, 1948), „Cetyńce” (1946, 1947), „Najważniejsze korniki świerka” (1946), „Najważniejsze korniki jodły” (1948), „Poproch cetyniak” (1936, 1946, 1948), „Barczatka sosnówka i jej zwalczanie” (1935, 1946, 1948), „Strzygonia choinówka” (1938, 1946, 1948) i „Mniszka” (1947).

Fot. 3. Profesor Marian Nunberg i docent Jan Dominik na wycieczce entomologicznej w Bieszczadach w roku 1965. (Fot. Jerzy Tumiłowicz)

Profesor Marian Nunberg zmarł 31 stycznia 1986 r. w Warszawie i w dniu 7 lutego został pochowany na miejscowym Cmentarzu Wawrzyszewskim.

Za wieloletnią i owocną działalność zawodową oraz poważne osiągnięcia naukowe otrzymał między innymi Srebrny Krzyż Zasługi (1933) i Złoty Krzyż Zasługi (1938, 1948), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1954), Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski (1964), Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski z Gwiazdą (1971), Medal Komisji Edukacji Narodowej (1974) oraz wiele wyróżnień nadanych przez instytucje, związki i towarzystwa naukowe.

Andrzej Szujewski